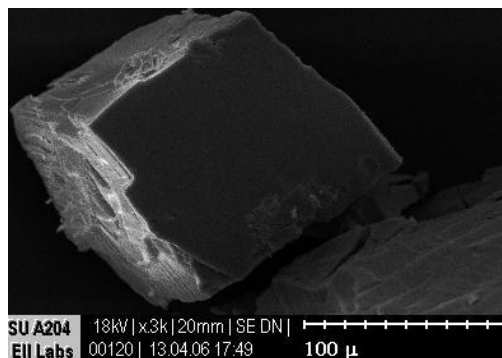
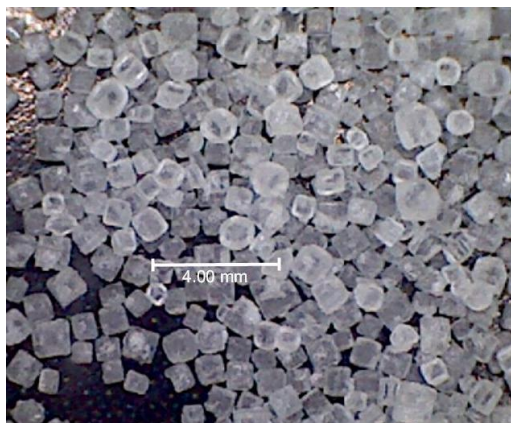

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА ЗАДАЧА

Увод

Решението на поставената експериментална задача дава възможност да се определят плътност и обем на насипни, разтворими материали (захар, сол и др.), за които конвенционалните методи чрез потапяне в течност са неприложими. Готварската сол (NaCl) например, се състои от монокристали с микронни размери (фиг. 1) и настоящата задача е свързана с определяне плътността на самите кристали.

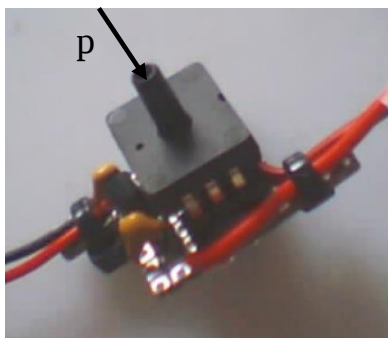
Фиг. 1. Снимки на кристали от NaCl, направени с оптичен и сканиращ електронен микроскоп.

Уреди и материали

- Пластмасова спринцовка – 50 ml .....1 бр.
- Датчик за налягане (работен диапазон: 0 – 2 atm) .....1 бр.
- Мултицет .....1 бр.
- Батерия 9 V .....1 бр.
- Съд с насипен материал (NaCl) с маса – (20.00 ± 0.01) g .....1 бр.
- Милиметрова хартия. ....2 л.

Указания

- Разполагате с диференциален датчик на налягане, който мери разликата Δp между подаденото на датчика налягане p и атмосферното налягане p_0 : $\Delta p = p - p_0$. Приемете, че отчетеното с датчика напрежение U , зависи линейно от разликата в налягането: $\Delta p = a + bU$.

- Датчикът на налягане издържа до 2 atm.
- Изходното напрежение на датчика U се измерва на двете му свободни клеми.
- Датчикът на налягане се захранва с батерия 9 V. Изключвайте батерията от веригата, когато не работите продължително време с датчика.

- Можете да изваждате датчика от шлауха, както и буталото на спринцовката.
- Не изваждайте памучната тапа от върха на спринцовката.

Задачи

1. Калибриране на датчика.

- 1.1. Предложете, като опишете накратко и обосновайте теоретично, процедура за калибриране на датчика. Калибровката трябва да позволява от измереното напрежение да се определи относителното налягане $p/p_0 = f(U)$. Обмислете предварително необходимите мерки, които трябва да вземете, за да са в сила вашите теоретични допускания. [3 т.]

Забележка: Приемете въздуха за идеален газ.

От линейната връзка $\Delta p = a + bU$, относителното налягане може да се изрази като:

$$\frac{p}{p_0} = \frac{p_0 + a}{p_0} + \frac{b}{p_0} U \quad \text{или} \quad \boxed{\frac{p}{p_0} = A + BU} \quad [0.5 \text{ т.}], (1)$$

$$\text{където } A = \frac{p_0 + a}{p_0} \text{ и } B = \frac{b}{p_0}.$$

От приемането на въздуха за идеален газ може да се използва уравнение на състоянието на идеален газ $\boxed{pV = nRT}$ [0.5 т.].

Процесът на свиване на въздуха може да се разглежда като изотермен $\boxed{pV = \text{const}}$ при предположение, че температурата на въздуха на околната среда не се изменя по време на експеримента и са взети съответните мерки (вж. по-долу). Друго предположение е, че p_0 е константа по време на експеримента. [0.5 т.]

За две състояния на въздуха в спринцовката при еднаква температура ще имаме $\boxed{p_0 V_0 = pV}$, откъдето $\boxed{p/p_0 = V_0/V}$ (2)

$$\text{Комбинирайки (1) и (2) получаваме } \boxed{\frac{V_0}{V} = \frac{p}{p_0} = A + BU} \quad (3) [1 \text{ т.}].$$

Променяйки обема на спринцовката получаваме зависимостта $p/p_0 = f(U)$

За да се разглежда процесът на свиване на газа като изотермен трябва [0.5 т.]:

- 1.) Свиването да става достатъчно бавно или да се изчаква да се изравнят температурите на въздуха в спринцовката и околната среда.
- 2.) Да не се обхваща с ръка спринцовката, за да не се изменя температурата.

1.2. Направете необходимите измервания по предложената от вас процедура.

Представете данните таблично и оценете грешките на единичното измерване.

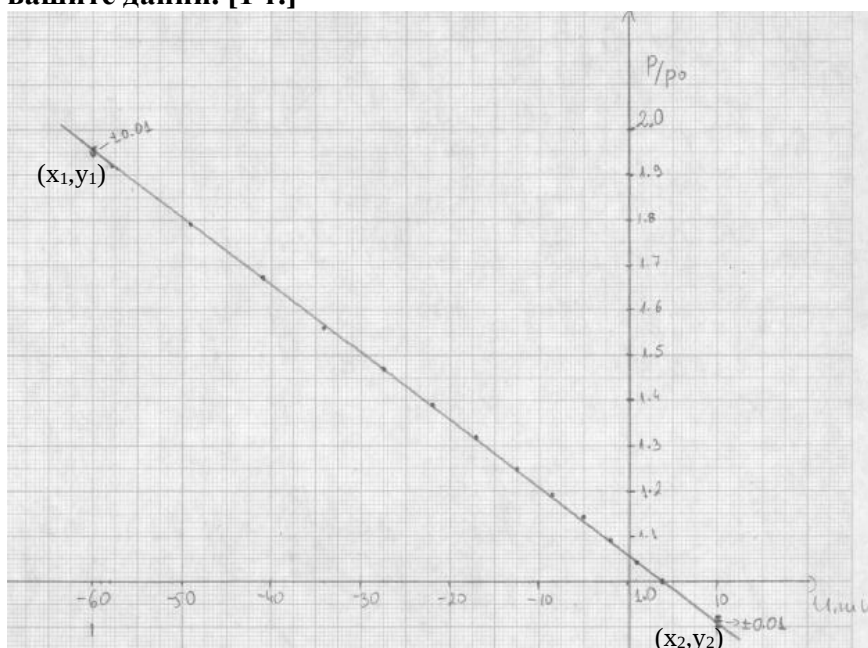
$V_0 = 50 \text{ ml}$ (таблично представяне на данни - минимум 5 измервания [1 т.]

sensor 12		
V, ml	$V_0/V = p/p_0$	U, mV
50	1	4.2
48	1.041667	1.2
46	1.086957	-1.6
44	1.136364	-5.1
42	1.190476	-8.7
40	1.25	-12.7
38	1.315789	-17.3
36	1.388889	-22.1
34	1.470588	-27.6
32	1.5625	-33.8
30	1.666667	-41.1

28	1.785714	-49.2
26	1.923077	-58.2

Абсолютни грешки на единичните измервания [0.5 т.]: $\Delta V = \pm 1 \text{ ml}$; $\Delta U = \pm 0.1 \text{ mV}$

1.3. Представете графично, по подходящ за по-нататъшна обработка начин, вашите данни. [1 т.]

1.4. На базата на вашите резултати, определете в явен вид калибровъчната функция $p/p_0 = f(U)$. Оценете грешките в получените от вас параметри на тази зависимост.

За определяне в явен вид калибровъчната функция $p/p_0 = f(U)$ е необходимо да се определят коефициентите А и В от уравнение (3) $p/p_0 = A + BU$.

При $U = 0$; $A = p/p_0$, $A = 1.05 \pm 0.02$ [0.5 т.]; абсолютна грешка $\Delta A = 0.02$ [0.5 т.]; относителна грешка $\Delta A/A = 2\%$

От наклона на графиката се определя параметърът В:

$$B = \frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1} = \frac{-1.04}{70} = -0.01486 \text{ mV}^{-1}$$

$$\text{Относителна грешка: } \frac{\Delta B}{B} = \frac{\Delta y}{y} + \frac{\Delta x}{x} = \frac{0.02}{1.04} + \frac{1}{70} = 0.03; \frac{\Delta B}{B} = 3\%,$$

Абсолютна грешка: $\Delta B = \pm 0.0004 \text{ mV}^{-1}$ [0.5 т.]

$$B = (-0.0149 \pm 0.0004) \text{ mV}^{-1} \text{ [0.5 т.]}$$

Калибровъчна функция: $p/p_0 = (1.05 \pm 0.02) + (-0.0149 \pm 0.0004)U$ [2 т.]

2. Определяне на реалния, неизвестен обем на насипен материал от NaCl.

2.1. Предложете, като опишете накратко и обосновайте теоретично, процедура за определяне на истинския обем на кристалите от NaCl, използвайки резултатите, получено в зад. 1. Начертайте схема на използваната установка.

Използва се уравнението за изотермен процес $pV' = \text{const} = c'$, където $V' = V - V_x$ е обема на въздуха в спринцовката, V - показание на спринцовката, V_x - неизвестен обем на кристалите от NaCl.

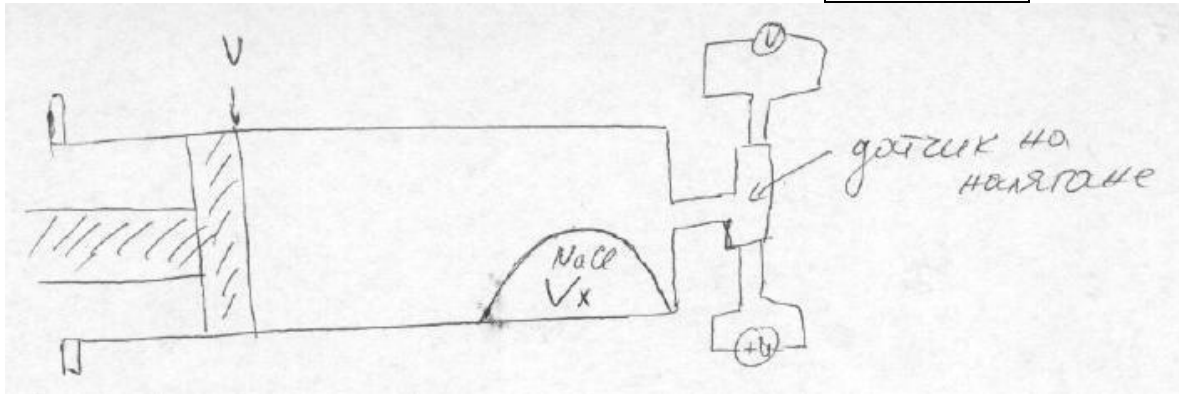
След заместване се получава: $p(V - V_x) = c'$, в относително налягане:

$$\frac{p}{p_0} V = c + V_x \frac{p}{p_0} \quad (4) \text{ [4 т.], където } c = c' / p_0.$$

Отношението p/p_0 се определя от стойностите на измереното напрежение на датчика и направената в зад. 1 калибровка.

Зависимостта (4) е линейна спрямо относителното налягане p/p_0 . Неизвестния

обем V_x може да се определи от наклона на графиката $\frac{p}{p_0} V = f\left(\frac{p}{p_0}\right)$.

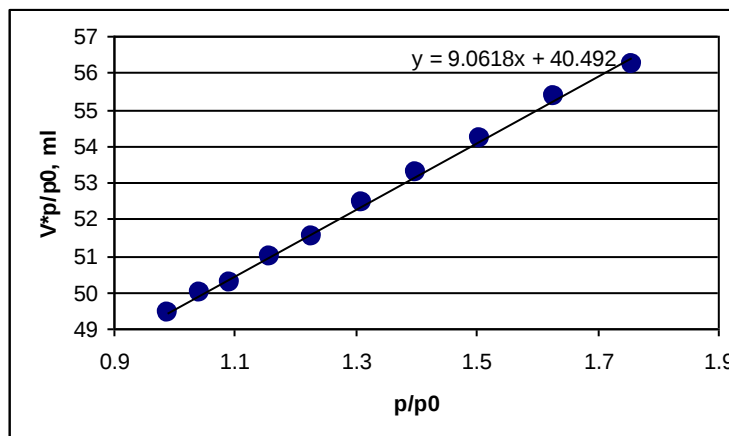

за фигура [0.5 т.]

2.2. Извършете необходимите измервания по предложената от вас процедура, представете данните таблично и графично.

(таблично представяне на данни - минимум 5 измервания [1 т.]

V, ml	U, mV	p/p ₀	V*p/p ₀ , ml
50	4.1	0.98891	49.4455
48	0.6	1.04106	49.97088
46	-2.9	1.09321	50.28766
44	-7.3	1.15877	50.98588
42	-11.9	1.22731	51.54702
40	-17.5	1.31075	52.43
38	-23.6	1.40164	53.26232
36	-30.6	1.50594	54.21384
34	-38.8	1.62812	55.35608
32	-47.5	1.75775	56.248

за графика [1 т.]

- 2.3. Използвайки получените от вас данни (и тези от зад.1), определете истинския обем на кристалите NaCl. Оценете абсолютната и относителна грешки във вашия резултат.**

От уравнението на правата $\boxed{\frac{p}{p_0} V = c + V_x \frac{p}{p_0}}$, следва че коефициентът пред p/p_0 е търсения обем: $V_x = 9.0618 \text{ ml}$

$$\frac{\Delta V_x}{V_x} = \frac{\Delta y}{y} + \frac{\Delta x}{x} = \frac{0.1}{6.80} + \frac{0.01}{0.77} = 0.03; \quad \frac{\Delta V_x}{V_x} = 3\% \text{ [0.5 т.]}$$

Абсолютна грешка: $\Delta V_x = 0.3 \text{ ml}$ [0.5 т.]

$$\boxed{V_x = (9.1 \pm 0.3) \text{ ml}} \text{ [1 т.]}$$

- 3. Използвайки резултатите от зад.2, определете плътността на NaCl. Оценете абсолютната и относителна грешки на резултата.**

$$\rho = m/V_x$$

$$\rho = 2.198 \text{ g/cm}^3$$

$$\frac{\Delta \rho}{\rho} = \frac{\Delta m}{m} + \frac{\Delta V_x}{V_x} = \frac{0.01}{20} + \frac{0.3}{9.1} = 0.03; \quad \frac{\Delta \rho}{\rho} = 3\% \text{ [0.5 т.];}$$

$$\Delta \rho = 0.07 \text{ g/cm}^3 \text{ [0.5 т.]}$$

$$\rho = (2.20 \pm 0.07) \text{ g/cm}^3 \text{ [1 т.]}$$

По литературни данни: $\rho = 2.17 \text{ g/cm}^3$

http://webelements.com/compounds/sodium/sodium_chloride.html

При липса на размерности на величините, включително в таблици, графики и др. се отнемат по ~ 0.25 т.